

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПРИРОДНИХ ОБ'ЄКТІВ

Д.М.Левченко

Анотація. В статті теоретично обґрунтовано психолого-педагогічні умови та етапи формування творчої особистості студента педагогічного коледжу засобами художньої репрезентації природних об'єктів.

Ключові слова: творчість, творча особистість студента, формування творчої особистості, художня репрезентація природних об'єктів.

Аннотация. В статье теоретически обоснованы психолого-педагогические условия и этапы формирования творческой личности студента педагогического колледжа средствами художественной репрезентации природных объектов.

Ключевые слова: творчество, творческая личность студента, формирование творческой личности, художественная репрезентация природных объектов.

Summary. In the article is theoretically justified psycho-pedagogical conditions and stages of the creative personality of a student teacher training college means of artistic representation of natural objects.

Keywords: creation, creative individual student, formation of creative personality, artistic representation of natural objects.

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку суспільства орієнтирами, які задають парадигмальні напрями виховання молодих поколінь, є творчий та естетичний фактори, що визначають основу духовності людини. У сучасних умовах актуальності набуває проблема виховання мобільної особистості, спроможної успішно адаптуватися до мінливих умов життя, з активною життєвою позицією, ініціативною, здатною до прийняття нешаблонних, прогресивних рішень, здійснення результативних, суспільно та особистісно цінних творчих учинків. Соціальне замовлення сьогодні пов'язане з формуванням людини творчої – homo creator, на протипагу людині-споживачу, людині-виконавцю, людині-репродуктору. Пріоритетними в галузі освіти є завдання пошуку, обґрунтування та використання в початково-виховному процесі оригінальних та ефективних форм і засобів формування творчої особистості сучасного студента, майбутнього педагога. Природа, будучи універсальним джерелом та натхненником творчості, за правильного педагогічного підходу здатна справляти суттєвий вплив на розвиток творчого потенціалу особистості. Саме художня репрезентація (художнє представництво, вираження, втілення) природних об'єктів як продуктивний, але недостатньо використовуваний у сучасних ВНЗ фактор акумулює в собі колосальний потенціал формування творчої особистості, зокрема студента педагогічного коледжу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виховання творчої особистості знаходиться в колі наукових інтересів як вітчизняних (І.Бех, О.Газман, В.Клименко, О.Киричук, В.Моляко, О.Сисоева), так і зарубіжних (Р.Бернс, А.Маслоу, Г.Олпорт, Я.Пономарьов, К.Роджерс, С.Рубінштейн та ін.) учених. Наукові засади художньо-естетичного виховання та мистецької освіти обґрунтовано С.Жупаниним, Г.Локаревою, Л.Масол, Н.Миропольською, В.Орловим, О.Рудницькою, Г.Тарасенко, Г.Шевченко, А.Щербо та ін. В останнє десятиріччя з'явилися дисертаційні роботи, присвячені проблемам формування творчої особистості студента, зокрема у процесі особистісно-орієнтованого навчання (О.Білоус), науково-дослідної роботи (О.Овакімян), вивчення культурологічних дисциплін (О.Слободян), засобами сучасної літератури Англії і США (С.Барилко). Однак аспект художньої репрезентації природних об'єктів як фактор розвитку творчої особистості студента педагогічного коледжу ще чекає свого вивчення, пояснення і впровадження.

Метою статі є теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних умов та етапів формування творчої особистості студента педагогічного коледжу засобами художньої репрезентації природних об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Ми виходимо з того, що творчість є необхідною умовою професійного становлення майбутнього фахівця в галузі освіти. Аналіз дефінітивних підходів засвідчує, що творчість – це продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення [1, с.326]; це діяльність людини, яка породжує щось нове, відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю [3, с.119]; це діяльність, результатом якої є створення нових, оригінальних і більш досконалих

матеріальних і духовних цінностей, що мають об'єктивну і (або) суб'єктивну значимість [4, с.768]. Зокрема, художня творчість означає створення нових художніх цінностей. Творчість обов'язково передбачає наявність здібностей, мотивів, умінь, уяви, інтуїції тощо.

Визначенню поняття творчої особистості у філософській, педагогічній та психологічній літературі приділено багато уваги (В.Андреев, Д.Богоявленська, Л.Виготський, Р.Грановська, А.Зак, В.Кан-Калик, Н.Кічук, Н.Кузьміна, А.Лук, Я.Пономарьов, С.Рубінштейн, С.Сисоєва, О.Тихомиров, В.Цапок та ін.). У сучасних наукових дослідженнях творча особистість трактується як цілісна людська індивідуальність, яка виявляє розвинені творчі здібності, творчу мотивацію, творчі вміння, що забезпечують їй здатність породжувати якісно нові матеріали, технології та духовні цінності, що в більшій чи меншій мірі змінюють на краще життя людини.

Творча особистість – це особистість, яка володіє творчою спрямованістю, творчими здібностями і створює шляхом застосування оригінальних способів діяльності об'єктивно та (або) суб'єктивно нові матеріальні та (або) духовні цінності, які вирізняються особистою і (або) соціальною значимістю та прогресивністю [4, с.760]; це особистість, яка самостійно обирає свої дії і рішення, досягає суттєвого рівня розумового розвитку і професійної майстерності, здатна до нестандартних дій, усвідомлює свою відповідальність перед собою, колективом і суспільством [2, с. 48]. Поряд із визначенням творчої особистості зустрічається поняття креативної особистості – особистості, яка має внутрішні передумови, що забезпечують її творчу активність, тобто не стимульовану зовні пошукову та перетворювальну діяльність [5].

Розрізняють зовнішню та внутрішню мотивацію творчої діяльності особистості. Так, прикладами зовнішньої мотивації є жага слави, матеріальних переваг, високої соціальної позиції, честолюбство, заздрість (синдром Сальєрі) та ін. До внутрішніх мотивів творчості належать інтелектуальні та естетичні почуття, що виникають у процесі творчої діяльності: допитливість, здивування, відчуття новизни, естетична насолода самим процесом творчої праці, прагнення художнього перевтілення дійсності. До якостей творчої особистості відносять перцептивні (надзвичайна напруженість уваги, здатність отримувати сильні враження, висока чуттєвість); інтелектуальні (інтуїція, могутня фантазія, вигадка, дар передбачення, широкий обсяг знань); характерологічні (нешаблонність, оригінальність, ініціативність, наполегливість, висока самоорганізація, надзвичайна працездатність); мотиваційні (орієнтація на процес творчої діяльності, а не на її результат, внутрішня непереборна потреба у творчості) та ін.

Погоджуючись із більшістю зазначених вище якостей творчої особистості, вбачаємо за потрібне доповнити їх морально-ціннісними властивостями: гуманністю, емпатійністю, милосердям, доброзичливістю тощо.

Отже, творчою особистістю студента педагогічного коледжу вважаємо таку, що характеризується вираженою творчо-педагогічною спрямованістю, активністю, самостійністю, ініціативністю, внутрішньою творчою мотивацією, розвинутою духовно-естетичною сферою, здатністю до нешаблонних дій та прагненням до самовдосконалення. Формування творчої особистості студента педагогічного коледжу (в контексті даного дослідження) – педагогічно організований процес становлення особистості студента шляхом поетапного залучення його до художнього осягнення природи та перетворення дійсності за етико-естетичними законами.

Мистецтво як феномен культури, будучи виявом художньо-творчого осягнення дійсності, своєрідним естетико-екологічним ноу-хау (Г.Тарасенко), здатне суттєво впливати на розвиток творчих здібностей людини, спонукаючи її до художнього освоєння та перетворення дійсності за законами краси. За своєю природою мистецтво є поліфункціональним, оскільки акумулює в собі величезний виховний потенціал. Виразальні засоби усіх видів мистецтва (архітектура, декоративно-прикладне мистецтво, живопис, графіка, скульптура, театр, музика, хореографія, циркове мистецтво, фотомистецтво, кіномистецтво) концентруються навколо вихідного засобу художнього відтворення дійсності – навколо художнього образу. Тому важливо розуміти художній образ як форму перетворення та творчого освоєння дійсності у формах людської уяви та ідеалізації людських переживань і вражень. Будучи образною, мова мистецтва втілює і передає людям певні ціннісні уявлення, естетичні ідеї та ідеали. Мистецтво головним чином впливає на емоційно-почуттєву сферу людини, воно пробуджує не буденні, а художні, «розумні» (Л.Виготський) емоції, що виражають і закріплюють культурний, художньо-образний, духовний досвід людських ставлень до природи.

За одним із визначень, духовність – це гармонійні форми енергії та інформації, сили людини, якими вона здатна винаходити, відкривати і створювати художні образи (В.Клименко). Тому спроможною художньо пізнавати, розуміти та перетворювати дійсність, а отже бути творчою може лише особистість із розвинутою морально-ціннісною, духовною сферами.

Матеріали конференції "Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти"

Художня репрезентація природних об'єктів (від франц. representation – представництво) полягає в розвитку образів природи засобами мистецтва [7]. Згідно даного підходу уявлення студентів про природу формується не стільки на основі інформації наукового характеру, а в більшій мірі на основі літературних творів, образотворчого мистецтва, музики. Особливо важливо, що таке уявлення не є «сухим», суто академічним, а стає емоційно забарвленим, образним, художнім, стимулює суб'єктивну значимість світу природи для особистості. Тому використання даного підходу в системі виховної роботи педагогічного коледжу стимулюватиме творчий розвиток особистості студента.

Залучення студентів до художнього осягнення природи слід здійснювати поступово, за принципом від простого до складного, від відомого до невідомого. Формування творчої особистості студента педагогічного коледжу засобами художнього вираження природи ми здійснюємо, умовно поділивши даний процес на три етапи: художньо-перцептивний, художньо-пошуковий, художньо-перетворювальний (див. рис.1).

I етап – художньо-перцептивний передбачає організацію сприйняття (перцепції) студентами художніх образів природних об'єктів: у музиці, живописі, художній літературі, кіно, театрі тощо. Метою цього етапу є мотивування студентів до творчого осягнення природи, художньо-екологічна поінформованість студентів, вплив на їхню емоційно-почуттєву сферу, збагачення словника експресивними засобами, визначення студентами видів і жанрів мистецтва, що найбільше їм імпонують, розвиток чуттєвості, емпатії та рефлексії.

II етап – художньо-пошуковий полягає в організації частково-творчої діяльності студентів, як-от відшукування в творах художньої літератури яскравих описів природи, створення власних колекцій класичної музики про природу, репродукції картин художньо-екологічного змісту, ведення природоестетичного щоденника та ін. Метою даного проміжного етапу є підготовка до самостійної творчої діяльності, розвиток ініціативності, художнього смаку, спостережливості.

III етап – художньо-перетворювальний пов'язаний із залученням студентів до активної художньо-творчої діяльності, відповідно до їхніх інтересів, здібностей та уподобань, самостійного створення художніх образів природи засобами різних мистецьких жанрів: написання віршів, оповідань, казок, малювання, художнє фотографування, вокальне виконання, виготовлення екїбан, композицій з природного матеріалу, участь у театральних коледжних міні-виставах, дизайнерське оформлення клумб та ін. Мета даного етапу: творча самореалізація студентів, формування ціннісного ставлення до природи, художнє перетворення дійсності.

Ми виділяємо такі *психолого-педагогічні умови* ефективного застосування методу художньої репрезентації природних об'єктів як засобу формування творчої особистості студента педагогічного коледжу:

- пріоритетність моральних загальнолюдських якостей: доброта, милосердя, співпереживання, любов, повага, турбота та ін.
- орієнтація на природоцентричний тип екологічної свідомості особистості як принцип поширення дії етичних норм на взаємини в системі людина-природа;
- суб'єкт-суб'єктна взаємодія в системі студент – викладач – твір мистецтва – природний об'єкт (суб'єктифікація природи);
- етапність та систематичність залучення студентів до художнього освоєння природи;
- індивідуальний та диференційований підходи до студентів, залучення їх до тих видів творчої діяльності, що найбільше подобаються, відповідно до наявних задатків і здібностей;
- формування внутрішньої мотивації студентів у художньому пізнанні природи;
- діяльнісний, культурологічний, особистісний, аксіологічний, національний підходи до організації виховної роботи зі студентами;
- розвиток емпатії, рефлексії та ідентифікації як важливих якостей творчої особистості;
- залучення студентів до художнього осягнення природи як у процесі аудиторної, позааудиторної творчої діяльності, так і в процесі проходження різних видів педагогічної практики, застосовуючи набуті вміння при організації виховної роботи зі школярами.

Форми та методи виховання творчої особистості студента педагогічного коледжу засобами художньої репрезентації природних об'єктів:

- систематичне тренування творчої уяви прийомами аглютинації, гіперболізації, літоти, типізації, схематизації, синектики тощо;
- ведення «Природо-естетичного щоденника», зошита індивідуальної підготовки до осягнення художнього образу природи тощо;
- створення презентацій пір року (флори, фауни, Океанії, лісу, степу, гір, космосу) в PowerPoint, використовуючи синтез мистецтв: живопис, музика, література та ін.;

- підготовка творчих фотовиставок «Вікно у світ краси природи», «Краса крізь призму об'єктиву»;
- розробка колективних або індивідуальних творчих проєктів «Природоестетика», «Природоестетика», «Природа в етнокультурі українців (або в усній народній творчості)»;
- перегляд театральних вистав, мультфільмів, фільмів природо цінного спрямування (наприклад, драми-феєрії Л.Українки «Лісова пісня») та участь у коледжних міні-виставах;
- відшукування в творах художньої літератури яскравих описів природи, епітетів, порівнянь, репрезентативних ознак (якостей) природи та ін.

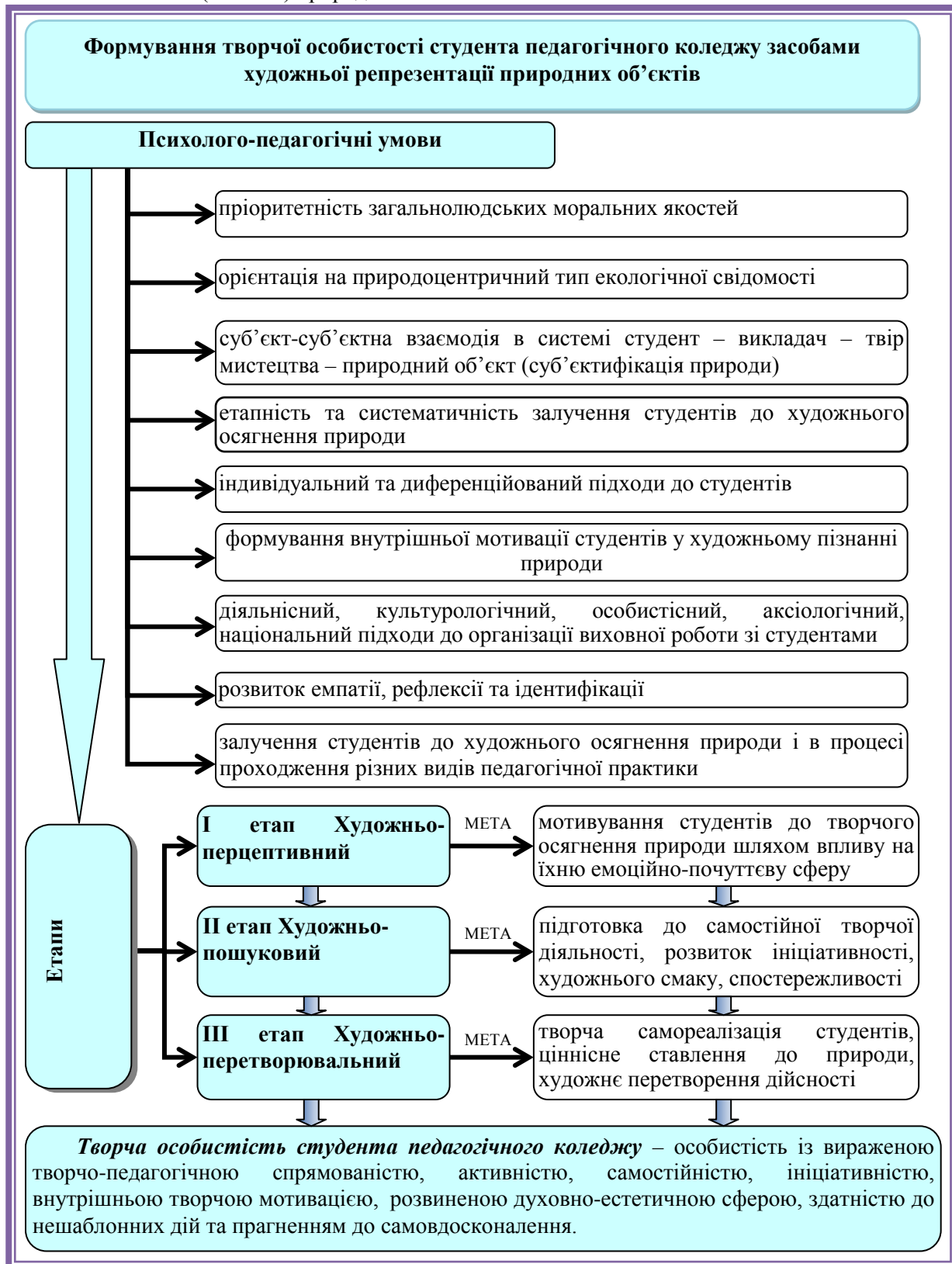

Рис. 1. Модель формування творчої особистості студента педагогічного коледжу

Матеріали конференції "Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти"

Органічно вплетеними в навчально-виховний процес педагогічного коледжу з метою формування творчої особистості студента, можуть бути такі *методичні прийоми* (за технологією Г.Тарасенко) [6, с. 261-277]:

- пошук студентами творчих форм, адекватних їхнім почуттям до природи: словесної, музичної, пластичної, драматичної (написання творів-мініатюр, оповідань, віршування, виготовлення малюнків, витинанок, колективних аплікацій, створення пластичних та музичних імпровізацій, драматична творчість тощо);

- інтерпретація естетично виразного в природі (наприклад, написання студентами творів-мініатюр під загальним девізом «Осколки вражень» (Нема потворного в природі, яка здорова; Я гарне вже тому, що я живе; Все в світі прагне до буття; Життя любити – красу творити тощо);

- афектація ставлення до природи і проблем її збереження та ін. (Прояв почуттів захвату від одвічної гармонії в природі чи гніву за її безжальне руйнування. Наприклад, створення літературно-психологічних етюдів, монологів об'єктів природи, діалогів людини з ними та ін., як-от «Природа: пошук болю» та ін.)

Висновки і перспективи подальших досліджень. Емоційно-почуттєве осягнення світу природи, його художня репрезентація є ефективним засобом формування творчої особистості майбутнього педагога. Результативність такого підходу уможливується алгоритмічністю естетико-виховної роботи зі студентами, яка розгортається від художньо-перцептивного через художньо-пошуковий до художньо-перетворювального етапу на основі варіативності її методів і форм.

Існує потреба в подальшому системному, комплексному вивченні теоретичних засад і методичних шляхів формування творчої особистості студента педагогічного коледжу з високорозвиненою духовно-ціннісною сферою та природоцентричним світоглядом.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник : Словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Моляко В.О. Концепція виховання творчої особистості / В. О. Моляко // Радянська школа. – 1991. – № 5. – С. 47-51.
3. Пехота О.М. Освітні технології: навчально-методичний посібник / О.М.Пехота, Кіктенко А.З., Любарська О.М. та ін. / за заг. ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001 – 256 с.
4. Психолого-педагогический словарь / сост. Е.С. Рапацевич. – Минск: Современ. слово, 2006. – 928 с.
5. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / С. О.Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
6. Тарасенко Г.С. Взаємозв'язок естетичної та екологічної підготовки вчителя в системі професійної освіти: Монографія. / Г.С. Тарасенко. – Черкаси: Вертикаль, 2006. – 308 с.
7. Ясвин В. «Зеленая психология» в школе: развивающие игры в экологическом контексте / В.Ясвин // Школьный психолог. – 2009. – № 18. – С. 25-29.